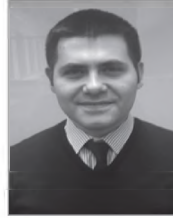

KATILIM SİGORTACILIĞININ (TEKAFÜL) VERGİSEL SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

TAXATION PROBLEMS OF ACCESSION INSURANCE AND SOLUTION SUGGESTIONS

Hilmi ÜNSAL*

Yasin LAÇINBALA**

ÖZ

Türkiye’de sigorta sektörünün mevcut durumu, gelişmiş ülkelerdeki sigorta seviyesinin gerisinde olup, Türkiye’de sigorta sektörünün geliştirilmesi açısından önemli hareket noktalarından birisi, sigorta ürün çeşitliliğinin artırılmasıdır. Bu kapsamda, sigorta piyasasında son dönemde yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanan katılım sigortacılığı (İslami sigorta, tekafül), söz konusu finansal kapsayıcılığın önemli bir örneği olarak görülmektedir.

Ülkemiz açısından çok yeni bir uygulama olan katılım sigortacılığı (tekafül), karşılıklı yardımlaşma ile gönüllü katkı esaslarına dayalı sigorta yöntemi olarak ifade edilebilir. Katılım sigortacılığı sisteminde, tekafül fonuna ilişkin masrafların karşılanmasından sonra söz konusu havuzda bir fazlalık olması ve bu fazlalığın katılımcılara geri ödenmesi (bakiye iadesi) durumunda ortaya çıkan üç temel sorun vergi

ABSTRACT

Present state of insurance sector in Turkey is behind the state of developed countries and increasing the variety of insurance products is essential to improve the sector. In this context, accession insurance, a comprehensive debate on insurance market (Islamic insurance, tekafül) in recent years, is a significant example of financial inclusiveness. Accession insurance, that is a new implementation in our country, can be expressed as a method based on voluntary contributions and mutual aid.

In the article three (3) main problems regarding the taxation of emerged surplus, that is the amount after the expenses subtracted from accession insurance fund, and re paid to the participants (balance refund) is assessed in terms of insurance legislation.

It is concluded that balance return should not be subject to income tax and banking and

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü

** Hazine Uzmanı, Gazi Üniversitesi SBE Maliye Bölümü, Doktora Öğrencisi

M.G.T.: 17.10.2016 / M.K.T.: 20.10.2016

mevzuatı ve sigortacılık mevzuatı özelinde değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirme kapsamında, bakiye iadesinin gelir vergisine tabi olmaması ve söz konusu iade durumunda BSMV matrahının azalması gerektiği sonucuna varılmıştır. Katılım sigortacılığı açısından kurumlar vergisi kapsamına giren temel sorun ise, bakiye iadesini içeren ikramiye ve indirimler karşılığının kurum matrahının tespitinde indirim konusu yapılamamasıdır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Sigortacılığının Vergilendirilmesi, Tekafül, Bakiye İadesi, Sigortacılığın Vergilendirilmesi, İslami Sigorta

insurance transactions tax base should be decreased in the event of return. Major problem related to corporate tax is the fact that provision of premium and deductions which involves balance return, can't be deducted from corporate tax base.

Keywords: Taxation of Accession insurance, tekafül, balance refund, taxation of insurance, Islamic insurance

1- GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde sigortacılık faaliyetleri, tüm finansal hizmetler içinde önemli bir yere sahiptir. Herhangi bir ülkede sigorta sektörünün durumu, o ülkenin gelişmişlik düzeyi açısından öncü bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Büyüme ve kalkınma sürecinde ülkeler daha farklı yeni risklere maruz kalmakta olup, bu risklerin yönetiminde sigortacılık faaliyetleri önemli bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla, ekonomik gelişmişlik seviyesi ile sigorta sektörünün gelişimi arasında ciddi bir korelasyon söz konusudur. Kısaca, sigorta sektörünün gelişmesi sayesinde, sigorta ürünleri çeşitlenmekte ve piyasanın ihtiyaç duyduğu birçok alanda maddi kayıplara karşı güvence sağlama imkânı oluşmaktadır.

Türkiye'de sigorta sektörünün mevcut durumu, gelişmiş ülkelerdeki sigorta seviyesinin gerisindedir. Sigortacılık sektöründe "penetrasyon oranı" olarak da ifade edilen ve bir ülkenin sigortacılık faaliyetleri açısından temel göstergelerden birisi olarak kabul edilen sigorta prim üretiminin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYH) oranı, 2014 yılında OECD ülkelerinde ortalama %7,62 iken AB ülkelerinde ortalama %6,99'dur.¹ Aynı oranın Dünya ortalaması, %6,2 iken Türkiye ortalaması %1,4 civarındadır.² Bu gösterge bile başlı başına Türkiye'de sigortacılık sektörünün gelişmiş ülkelerdeki sigorta uygulamalarının çok gerisinde kaldığının bir kanıtıdır.

Türkiye'de sigorta sektörünün geliştirilmesi açısından önemli hareket noktalarından birisi sigorta ürün çeşitliliğinin artırılmasıdır. Ürün farklılaştırmasının bir ayağı, piyasada hâlihazırda sunulan ürünleri, inanç veya etik hassasiyetleri nedeniyle yeterli ve uygun görmediği için bu ürünlere mesafeli yaklaşan kişilere hitap edebilmektir. Bu amaca yönelik olarak, sigorta piyasasında son dönemde yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanan katılım sigortacılığı (İslami sigorta), söz konusu finansal kapsayıcılığın önemli bir örneği olarak karşımızda durmaktadır. Sigorta sektöründe ve dünya uygulamalarında daha çok tekafül olarak bilinen bu sigorta türü, konvansiyonel (geleneksel) sigortacılık ile birçok ortak noktayı bünyesinde barındırmakla beraber, bazı temel noktalarda konvansiyonel sigorta anlayışından ayrılmaktadır.

¹ Swiss-Re, "World Insurance in 2014 back to life", istatistiki ek, 2015, s.42

² Swiss-Re, "World Insurance in 2014 back to life", istatistiki ek, 2015, s.42

Bu itibarla, bu makalede mevcut sigorta pratiğinde çok yeni bir alan olan katılım sigortacılığı uygulamasının vergisel boyutu ve vergi sorunları ele alınacaktır. Katılım sigortacılığının güncel vergi sorunlarına değinmeden önce, katılım sigortacılığının tanımı, işleyiş mekanizması ve konvansiyonel sigortacılıktan farkları ele alınacaktır.

2- GENEL OLARAK SİGORTA ve KATILIM SİGORTACILIĞI

2.1- Sigortacılık

Sigorta kelimesi Latince'deki "güvence" anlamına gelen "Sicurta" kelimesinden gelmektedir. Sigorta, aynı risk altında bulunan kişilerin bir araya gelerek muhtemel hasarlara birlikte karşı koymasındır. Sigorta, en basit anlamda, ileride meydana gelme olasılığı bulunan tehlikeden doğacak zararın giderilmesinin, önceden yapılan ödemeler (prim) karşılığında güvence altına alınmasıdır.³

Modern anlamdaki sigortacılık uygulamalarının aynısı olmasa de tarih boyunca tüm toplumlarda çeşitli sigorta ve benzeri uygulamalara rastlamak mümkündür.⁴ Bunların ilk örnekleri M.Ö. 4500 yıllarında Mısır'da ve daha sonra M.Ö. 2250 yıllarında Babil'de olduğu bilinmekle birlikte, modern anlamdaki sigortacılığın temelini 14. ve 15. yüzyıllarda denizcilik sigortası ile birlikte atıldığı söylenebilir.⁵

Sigorta, sigortalayan ile sigortalanan arasında yapılan bir sigorta sözleşmesi ile yapılır. Sigorta sözleşmesi, Türk Ticaret Kanunu'nun 1401'inci maddesinde, "sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşme" olarak tanımlanmaktadır.

2.2- Katılım Sigortacılığı

Arapça'da 'kefele' kökünden gelen tekâfül kelimesi, dayanışma anlamına gelmektedir. Sigortacılık bağlamında, muhasebe ve denetim konularında standartlar yayınlayan *İslami Finans Kurumlarının Muhasebe ve Denetim Örgütü* (AAOIFI) ile düzenleyici ve denetleyici otoriteler için uluslararası standartlar geliştiren *İslami Finansal Hizmetler Kurulu* (IFSB), bu alanda faaliyet gösteren tekafül firmaları ile düzenleyici ve denetleyici otoriteler tarafından yakından takip edilen standartlar yayınlamaktadır.

Söz konusu AAOIFI Kurumu katılım sigortacılığını;

"İslâmî sigorta (tekafül), belirli rizikolara maruz şahısların bu rizikoların gerçekleşmesiyle ortaya çıkacak zararların telafisi üzerinde anlaşmalarıdır" biçiminde tanımladıktan sonra sigorta sisteminin işleyişini şöyle tarif etmiştir;⁶

- *Şahıslar teberru (bağış) yükümlülüğünü üstlenerek katkı payı öderler.*
- *Bu ödemeler kendine has bir tüzel kişiliği ve bağımsız mâlî hukûkî sorumluluğu (zimmeti) bulunan sigorta fonunu ortaya çıkarır.*
- *Bu fon, sigortalıların (katılımcıların) maruz kaldığı sigortaya konu rizikolardan kaynaklanan zararları karşılar.*

³ Enver Alper Güvel, Afıtap Öndaş Güvel, Sigortacılık, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004, s. 23

⁴ Hilmi Acınan, Sigortanın Temel Prensipleri, Aviva Sigorta Baskısı, İstanbul 2006, s.2-3

⁵ Hilmi Acınan, a.g.e s.3

⁶ AAOIFI, Faizsiz Bankacılık Standartları, çev: Mehmet Odabaşı ve İshak Emin Aktepe, TKBB Yayınları, 26. Standart, İstanbul 2012, s.523

- *Fonun yönetimi sigortalılar arasından seçilmiş bir kurul ya da sigorta faaliyetlerini idare edecek ve fonun varlıklarını işletecek ücret karşılığı çalışan bir anonim şirket tarafından sağlanır.*"

İslam dünyasında hayli geç tanınan sigorta akdi hakkında bir hükme varabilmek için İslam hukukçuları "Akile" gibi birçok değişik akitle sigorta akdi arasında benzerlik kurmaya çalışmışlardır.⁷ "Akile" sözcüğü, "diyeti ödemeyi üstlenen kimse veya kimseler" demektir.⁸ Akile sistemi, aynı kabile mensuplarının kabile bütçesi için para yardımı yapmaları ve bunun karşılığı olarak ödeme güçlerini aşan bir tazminatla karşılaşmaları durumunda, söz konusu bütçeden yardım almalarına karşılık gelmektedir.⁹ Örneğin, Akile prensibi kapsamında bir kabile üyesinin başka bir kabileden bir kişiyi öldürülmesi durumunda, öldürülen kişinin ailesine ödenecek diyet, söz konusu bütçeden karşılanmaktadır. Sosyal sigorta ve yardımlaşma sandıklarının varlığının, âkile yardımlaşmasının bir uzantısı mahiyetinde olduğu söylenebilir.¹⁰

Bugünkü tekafül uygulamalarına hukuki dayanak teşkil eden akile ile sigorta akti arasında kurulan bu ilişki, tekafül sisteminin risk transferi yerine risk paylaşımı esası üzerine kurgulanmasında önemli hareket noktalarından birisini oluşturmaktadır.

Sigorta kavramının ticari ve sosyal hayata girmesiyle beraber sigorta kavramı İslam alimleri tarafından da tartışılmaya başlanmıştır. Sigorta kavramı etraflıca İslam dünyasında ilk kez İbn-i Abidin (ö.1836) tarafından ele alınmış olup, İbn-i Abidin, "sevkarâ" veya "sukirtâ" şeklinde kullandığı sigorta kavramının İslami esaslara uygun olmadığına kanaat getirmiştir.¹¹ 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk yarısında sigorta lehine veya aleyhine çeşitli fetvalar verilmekle birlikte, geleneksel sigortanın İslam'daki yerine ilişkin görüşlerde fikir birliğinden bahsetmek mümkün değildir. Sigorta konusunda alimlerinin görüşleri üçe ayrılarak şu şekilde özetlenebilir;¹²

(i) Ticari sigortaların hiçbirisi caiz değildir.

(ii) Hayat sigortası caiz değildir, hayat dışı sigortalar caiz olmakla birlikte dinen hoş değildir.

(iii) Sigortayı yasaklayan kesin bir hüküm bulunmadığından, faiz karışmaması şartıyla sigorta caizdir.

Temelinde yardımlaşma esası olan tekâful sigortacılığı sisteminin benzerleri, Selçuklular döneminde esnaf ve tüccarın oluşturduğu "âhilik" adı verilen esnaf birlikleri ile derbent teşkilatlanmasında, yine Osmanlılarda loncâ teşkilatlarının kurduğu esnaf arası yardımlaşmayı sağlayan teâvün sandıklarında görülebilmektedir.¹³

2.3- Katılım Sigortacılığının Türkiye'deki Durumu

Katılım sigortacılığının Türkiye'deki durumuna bakıldığında son dönemde katılım sigortacılarının sayısında ve söz konusu firmaların prim üretiminde ciddi artışlar olduğu görülmektedir.¹⁴

⁷ Hadi Sağlam, İslam Hukuk Tarihindeki Akile Bugünün Sigortası mıdır?, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:1, 2011, s.265

⁸ Hadi Sağlam, a.g.e, s. 265

⁹ Hadi Sağlam, a.g.e, s. 265

¹⁰ Hadi Sağlam, a.g.e s. 265

¹¹ Prof. M.A. Zerka ve Prof. A.M. Neccar, İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta, Çeviren: Hayreddin Karaman, İz Yayıncılık, 3. Baskı, 2011, s. 185-189

¹² Prof. M.A.Zerka ve Prof. A.M. Neccar, a.g.e, s. 186-215

¹³ Ahmet Tabakoğlu, İktisat Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986, s.163.

¹⁴ Katılım sigortacılarının (tekafül firmalarının) sayısının tespitinde ilgili şirketlerin beyanı esas alınmıştır. Zira Türkiye'de bir şirketin tekafül faaliyetinde bulunup bulunmadığına yönelik herhangi bir kamu otoritesi tarafından veya muteber bir kuruluş tarafından saptama yapılmamaktadır.

Tablo 1: Katılım Sigortacılığında (tekafulde) Şirket Sayısı

Katılım Sigorta Şirketi Sayısı	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hayat dışında (Genel) faaliyet gösteren şirket	2	2	2	2	2	2	4
Hayat ve emeklilikde (Aile) faaliyet gösteren şirket	0	0	0	0	1	2	4
Toplam şirket sayısı	2	2	2	2	3	4	8

Kaynak: Sigorta Şirketlerinden Alınan Bilgilerle Tarafımızca Hazırlanmıştır.

Tablo 1’de gösterildiği üzere, 2009 yılında 2 adet sigorta şirketi katılım sigortacılığında faaliyet gösterirken 2015 yılı sonu itibarıyla bu sayı 8’e yükselmiştir. Söz konusu 8 şirketten dördü hayat (aile) branşında; diğer dördü ise hayat dışı (genel) branşında faaliyette bulunmaktadır.

Aşağıdaki Tablo 2’de ise Türkiye’de faaliyet gösteren katılım sigortacılarının 2014 ve 2015 yıllarındaki brüt prim üretimleri ile genel tekaful ve aile tekafulü branşlarında katılım sigortacılığının toplam sektör içindeki payı gösterilmektedir. Buna göre, Hayat dışı sigortalarda faaliyette bulunan tekaful firmalarının prim üretimleri toplamının, hayat dışı toplam prim üretimine oranı 2014 yılında %2,40 iken; aynı oran 2015 yılında %4,18’e yükselmiştir. Benzer şekilde tekaful şirketlerinin hayat branşındaki sektör payı, 2014 yılında %0,19 iken; bu oran 2015 yılı sonu itibarıyla %0,64’e yükselmiştir. Ayrıca, branş ayrımı yapılmadan tüm tekaful şirketlerinin prim üretimleri dikkate alındığında, katılım sigortacılarının sigorta sektöründe üretilen toplam prim üretiminin 2014 yılında %2,13’üne, 2015 yılında ise %3,75’ine sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 2: Türkiye’de Katılım Sigortacılarının Prim Üretimi

Genel Tekafül (Hayatdışı)	Brüt Prim Üretimi (BPÜ) (TL)	
	2014	2015
<i>Genel (hayatdışı) tekaful firmalarının BPÜ’sü</i>	544,770,560	1,139,224,098
<i>Tüm hayat dışı sigorta şirketlerinin BPÜ’sü</i>	22,709,549,092	27,264,328,716
<i>Genel tekaful firmalarının piyasa payı</i>	2.40%	4.18%
Aile Tekafül (Hayat)	Brüt Prim Üretimi (BPÜ) (TL)	
	2014	2015
<i>Aile (hayat) tekaful firmalarının BPÜ’sü</i>	6,027,009	23,895,811
<i>Tüm hayat sigorta şirketlerinin BPÜ’sü</i>	3,209,966,592	3,761,410,459
<i>Aile tekaful firmalarının piyasa payı</i>	0.19%	0.64%
Tüm sektör içinde tekafulün payı	2.13%	3.75%

Kaynak: Şirketlerden Alınan Bilgilerle Tarafımızca Hazırlanmıştır.

Her iki tablodan da anlaşılacağı üzere, katılım sigortacılığı son dönemlerde ülkemizde çok ciddi bir ivme yakalamıştır. Bu itibarla, hem şirket sayısında hem de katılım sigortacılığı şirketlerinin prim üretimlerinde yaşanan söz konusu artışın ilerleyen dönemlerde de devam edeceğini öngörmek mümkündür.

3- KATILIM SİGORTACILIĞININ TEMEL İLKELERİ ve İŞLEYİŞ MEKANİZMASI

3.1- Katılım Sigortacılığının Temel İlkeleri

İngiltere'den Güney Asya ülkelerine kadar geniş bir coğrafyada uygulama alanı bulan İslami finans ve katılım sigortacılığı uygulamaları; mezhepsel, kültürel ve siyasi farklılıklar nedeniyle farklı hukuk alanlarında farklı pratiklere tabi olabilmektedir. Ancak, bu farklılıklara rağmen yukarıda zikredilen uluslararası kuruluşların (IFSB, AAOIFI) yol gösterici prensiplerine ve uygulama örneklerine bakıldığında katılım sigortacılığı sistemi açısından beş temel prensipten bahsetmek mümkündür;

(i) risk transferi yerine risk paylaşımı esasına dayanması

Katılım sigortacılığı modelinin geleneksel sigorta uygulamasından ayrıştığı temel husus, risklerin sigorta şirketine transfer edilmesi yerine karşılıklı yardımlaşma ilkesine uygun olarak katılımcılar arasında paylaşılmasıdır. Bu farklılığın arkasındaki temel saik, sigorta sözleşmesinin gharar¹⁵ ve kumar özelliklerinin ortadan kaldırılması veya azaltılmasıdır.

(ii) Primlerin (Katkıların) bağış hükmünde olması

Geleneksel sigorta uygulamalarında sigortalılar tarafından yapılan prim ödemeleri, katılım sigortacılığı uygulamasında katkı olarak adlandırılmakta ve bağış hükmünde olmaktadır.¹⁶

(iii) Fonların ayrıştırılması

Geleneksel sigorta uygulamasında sigortalılar, risklerini bir prim karşılığında sigorta şirketine devretmekte ve bu primlerden oluşan fonun sahibi sigorta şirketi olmaktadır. Katılım sigortacılığı uygulamasında ise, katılımcılar rizikolarının büyüklüğü oranında yaptıkları katkılarla bir fon (tekaful fonu) oluşturmakta ve bu fonun sorumluluğunu üstlenmektedir. Bu doğrultuda, oluşan fondan meydana gelen hasarlar ve diğer masraflar sigortalılar adına tekaful operatörünce karşılanmaktadır. Ancak, her durumda, tekaful operatörü sermayedarlarından ve yaptığı işlemlerden kazandığı ücretten oluşan fonu, tekaful katılımcılarının oluşturduğu tekaful fondan ayrı yönetmek zorundadır.¹⁷

(iv) Faizsiz borç (karz-ı hasen)

Katılım sigortacılığı uygulamasında sigortalıların katkılarında oluşan tekaful fonunun açık vermesi durumunda bu açığın telafisini teminen öncelikle katılımcılara gitmek yerine; tekaful operatörü, söz konusu fona faizsiz borç (karz-ı hasen) sağlayarak tekaful fonunun açığını kapatma yükümlülüğü bulunmaktadır.¹⁸

(v) faiz (riba) yasağı

Katılımcılardan toplanan fonların yatırıma yönlendirilmesi süreci de dahil, tekaful operatörünün her işleminin temel İslami kriterlere uygun olması gerekmektedir. Bu itibarla, katılımcı fonlarının faiz içeren enstrümanlarda değerlendirilmemesi ve İslam'ın uygun görmediği faaliyetlerde bulunan alanlara yatırım yapılmaması temel zorunluluklardandır.¹⁹

¹⁵ İslam hukukunda "gharar" olarak ifade edilen ve "belirsizlik" kavramı, ticari işlemlerde sözleşmeye ait unsurların belirlenmiş ve biliniyor olması gerektiğini açıklamaktadır. İslam hukukçuları tarafından "bir sözleşmeye yönelik tarafların hak ve sorumluluklarını bilmiyor olması, o sözleşmenin geçerli olabilmesi için temel esas konumunda olduğu kabul edilmektedir.

¹⁶ IFSB 8: Tekafül Operasyonlarında Yönetim İlkeleri, Aralık 2009, s. 5

¹⁷ Fatih Alpaslan Yılmaz, Bir Sigortacılık Modeli Olarak Tekafül ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Hazine Müsteşarlığı Hazine Uzmanlığı (Yayınlanmamış Yeterlik Tezi), Ankara 2014, s.11 içinde Sigma (2008/5), Insurance in the Emerging Markets: Overview for Islamic Insurance, Zurich 2008, Swiss Reinsurance Company Ltd.

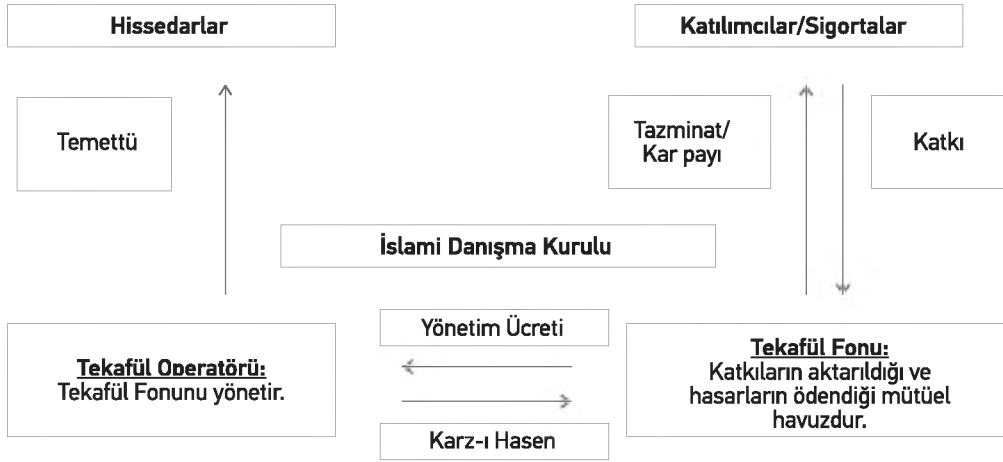
¹⁸ IFSB 8: Tekafül Operasyonlarında Yönetim İlkeleri, Aralık 2009, s. 7

¹⁹ Fatih Alpaslan Yılmaz, a.g.e, s.11 içinde Hassan Scott Odierno, Investments in Takaful, Serap Gönülal (Ed.), Takaful and Mutual Insurance Alternative Approaches to Managing Risks, The World Bank, Washington 2013.

3.2- Tekafül Sisteminin İşleyiş Mekanizması

Karşılıklı yardımlaşma ve gönüllü katkı esaslarına dayalı sigorta yöntemi olan katılım sigortacılığı yapılanmasının işleyişi, aşağıdaki Şekil 1'de gösterilmekte olup, bu sistemin temel noktaları genel hatlarıyla şu şekilde ifade edilebilir;²⁰

Şekil 1: Katılım Sigortacılığı Sisteminin İşleyişi

Kaynak: Fatih Alpaslan Yılmaz, a.g.e.'den Sigma. (2008/5). Insurance in the Emerging Markets: Overview for Islamic Insurance.

(i) Bağış hükmünde alınan primler, katkı olarak adlandırılmakta olup, bu gönüllü katkılar ile oluşan tekafül fonunun sorumluluğu yine poliçe sahiplerinde olmaktadır.

(ii) Tekafül operatörü, katılımcıların katkılarında oluşan tekafül fonu ile sermayedarlarının fonunu ayrı yönetmek durumundadır.

(iii) Tekafül fonunun yönetimi "tekafül operatörü" sıfatıyla bir sermaye şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda, tekafül operatörü katılımcılardan toplanan katkılardan oluşan fondan; meydana gelen hasarlar ve diğer masraflara ilişkin ödemeleri gerçekleştirmektedir.

(iv) Tekafül fonuna ilişkin masrafların karşılanmasından sonra fonda bir fazlalık olması durumunda, bu fazlalık fona yaptıkları katkılar oranında katılımcılara geri ödenmektedir.

(v) Tekafül fonunda bir açık olması durumunda ise, tekafül operatörü oluşan dar boğazın aşılması için fona faizsiz borç (karz-ı hasen) sağlamakla yükümlüdür. Bu faizsiz borç, operatör tarafından fonun fazla vermesi durumunda tahsil edilebilmektedir.

(vi) Gerçekleştirdiği faaliyetler neticesinde tekafül operatörü, uygulanan tekafül modeli uyarınca yönetim ücreti almaktadır.

(vii) Katılım sigortacılığı sisteminin işleyişinin temel İslami ilke ve esaslara uygunluğu ise "İslami Danışma Kurulu" tarafından gerçekleştirilmektedir.

²⁰ Fatih Alpaslan Yılmaz, a.g.e. s.11 içinde Simon Archer, Abdel Karim, Volker Nienhaus, Business Models in Takaful and Regulatory Implications. Takaful Islamic Insurance Concepts and Regulatory Issues, Singapore 2009.

3.3- Katılım Sigortacılığının Türleri

Konvensiyonel sigortacılığa benzer şekilde katılım sigortacılığını da, aile (hayat) ve genel (hayat dışı) tekafül olarak iki başlığa ayırabiliriz.

(i) Aile Tekafülü

Aile tekafülü, katılımcıların sakatlık veya ölüm gibi istenmeyen olaylarla karşılaşması durumunda, onları ve ailelerini finansal anlamda rahatlatmak ve yüklerini hafifletmek ile ilgilidir.²¹ Bu çerçevede, aile tekafülü, tekafül operatörünün tekafül katılımcılarıyla uzun dönemli ilişki içinde olmasını ve katılımcıların tekafül sistemine düzenli olarak ödeme yapmalarını gerektirir.²² Birikimli/birikimsiz hayat sigortaları, evlilik, hayat ve sağlık sigortaları aile tekafül sigortalarına örnek olarak gösterilebilir.

(ii) Genel Tekafül

Genel tekafül sigorta sözleşmeleri, önceden belirlenmiş hasarların oluşması durumunda, bu hasarların karşılıklı dayanışma yoluyla karşılanmasına dayanan, kısa dönemli (genellikle 1 yıllık) sözleşmelerdir.²³ Bu sistem, bireylerin veya tüzel kişilerin her türlü maddi kayıplardan ve doğal afet ile felaketlerden kaynaklı zararlardan korunma ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmıştır.²⁴ Yangın ve doğal afet sigortaları, trafik sigortası, kasko ve nakliyat sigortaları genel tekafül sigortalarına örnek olarak gösterilebilir.

4- KATILIM SİGORTACILIĞININ VERGİLENDİRME KARŞISINDA DURUMU

Bu başlık altında, katılım sigortacılığının vergilendirme karşısındaki durumu, gelir vergisi, kurumlar vergisi ve banka ve sigorta muameleleri vergisi (BSMV) açısından ele alınacaktır.

4.1- Katılım Sigortacılığının Gelir Vergisi Kanunu Karşısındaki Durumu

Gelir vergisi gerçek kişilerin bir takvim yılında elde ettikleri kazanç ve iratlardan alınan bir vergidir. Gelir Vergisi Kanunu'na göre gelir; yedi gelir unsurundan oluşmaktadır. Bu gelir unsurlarından altıncısı, menkul sermaye iratlarıdır. Menkul sermaye iratları, menkul kıymetlerden sağlanan kar payı ve faiz geliri gibi iratlardan oluşmaktadır. Katılım sigortacılığında *bakiye iadesinin* bu açıdan incelenmesi gerekmektedir. Bakiye iadesinin vergisel boyutu ele alınmadan önce bahse konu kavramın açıklanması faydalı olacaktır.

Bakiye iadesi; dönem sonunda, tekafül fonundan o dönemdeki sigortacılıkla ilgili masraf ve giderler (hasar ödemeleri vb.) düşüldükten sonra, artı bakiye kalması halinde, bu tutarın o dönem katılımcılarına katılım paylarına göre belirli matematiksel hesaplamalara istinaden dağıtılmasıdır.^{25 26}

Sigortacılık sektöründe teknik karşılıklar, 14.06.2007 tarihli ve 5684 Sayılı Sigortacılık Kanununun Teknik Karşılıklar başlıklı 16 ncı maddesi ve bu Kanun maddesine istinaden çıkarılan 7.8.2007 tarihli

²¹ IFSB 8: Tekafül Operasyonlarında Yönetim İlkeleri, Aralık 2009, s. 5

²² IFSB 8: Tekafül Operasyonlarında Yönetim İlkeleri, Aralık 2009, s. 5-6

²³ IFSB 8: Tekafül Operasyonlarında Yönetim İlkeleri, Aralık 2009, s. 6

²⁴ IFSB 8: Tekafül Operasyonlarında Yönetim İlkeleri, Aralık 2009, s. 6

²⁵ http://www.neova.com.tr/iade_sistemi/index.php?page=sss, Erişim: 03/06/2016.

²⁶ Türkiye'de tekafül uygulamasında bakiye iadesi ilk kez 2016 yılında Neova Sigorta A.Ş tarafından gerçekleştirilmektedir. Şirketin internet sitesi üzerinden yaptığı duyuruda, şirket tarafından gerçekleştirilecek bakiye iadesinin 2014 yılında süresi bitmiş poliçeler için hesaplanmış olduğu ve net 10 TL ve üzerinde olan bakiyelerin sigortalılara iadesinin yapılacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, aynı duyuruda, iadeye hak kazanan sigortalılara gerçek ve tüzel kişiler için %20 oranında gelir vergisi tevkifatı kesildikten sonra kalan net tutarın yatırılacağı belirtilmektedir. Burada %20'lik kesintinin yasal dayanağına ilişkin bir bilgi mevcut değildir.

“Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelikte” düzenlenmektedir. Söz konusu Yönetmelikte 23.08.2015 tarihinde yapılan değişiklik ile “ikramiye ve indirimlerin” lehtar veya sigortalıya *nakden yapılabilmesinin* önu açılmıştır. Söz konusu değişiklik öncesi, sigortacılık mevzuatı açısından bakiye iadesinin lehtar veya sigortalıya nakit olarak ödenmesi mümkün olmamaktaydı. Bu itibarla, bu değişikliğin nedeninin katılım sigortalılığının temelini oluşturan bakiye iadesine yönelik olduğu söylenebilir.

Tekafül fonunun işleyişinde, kişiler fona “prim” niteliğinde bir para yatırmakta, yatırılan bu paralardan oluşan fonun bir kısmı yıl içinde ortaya çıkan hasar ödemelerinde kullanılmaktadır. Hasar için ayrılan kısmın dışındakiler ise bakiye iadesi olarak fona para yatıran kişilere geri ödenmektedir. Dolayısıyla her bir kişinin ödediği tutardan hasar için kullanılan kısım, hasar ödemesinden yararlanan kişilere yapılan “teberru (bağış)” niteliği taşımaktadır. Hasar için kullanılmayan kısım ise dönem sonunda iade olarak katılımcılara ödenmektedir.

Burada önem arz eden husus, yatırılan bu paraların fonda işletilip işletilmediğidir. Eğer bu paralar işletilmeden (değerlenmeden) kalan kısım dağıtılıyorsa, burada anaparadan arta kalan kısım dağıtıldığı için verginin konusunu oluşturan bir gelir söz konusu olmamaktadır. Ancak fonda toplanan para, çeşitli yatırım araçlarında değerlendirildikten sonra oluşan bakiye fazlası katılımcılara dağıtılsa, dağıtılan bu iadenin anapara kısmı gelir kabul edilmezken, **“getiri kısmı” bir gelir unsuru olarak** gelir vergisine tabi tutulmalıdır. Bu gelir unsuru, menkul sermaye iradı olarak vergilendirilmelidir.

Ancak tekafül fonuna sigorta amaçlı yatırılan tutarların “teberru (bağış)” niteliğinde kabul edilmesi, sonradan da bu bağışın karşılığı olarak iadenin yapılması, vergisel açıdan karmaşıklık arz etmektedir. Zira vergi hukukunda vergilendirme işlemi *“vergiyi doğuran olayın gerçek mahiyeti”* üzerine bina edilmektedir. *Konunun gerçek mahiyeti, “teberru” sistemiyle toplanan paraların, çeşitli yatırım araçlarında değerlendirildikten sonra ihtiyaç fazlası kısmın iade edilmesidir.* Bağış karşılıksız yapılır, oysa bu sistemde yapılan bağışın karşılığı olarak bir bakiye iadesi söz konusu olmaktadır. Konunun gerçek mahiyetine bakıldığında ödenen primin tamamı teberru niteliğinde bir ödeme olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu durumda aslında fona yatırılan primin zimnen karşılıklı olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla *değerlenmeden kaynaklı* bakiye iadesinin getirisi, GVK m. 94’te yazılı *iştirak hisselerinden doğan kazanç hükümlerine uygun “kar payı”* niteliğindedir. Bu kar payları %15 oranında vergilendirilmektedir. *Öte yandan, bakiye iadesinin anapara kısmı için gelir söz konusu olmadığından verginin konusu oluşmaz.*

Bakiye iadesi, GVK m.75’te sayılan menkul sermaye iratlarından kooperatif üyelerine ödenen iştirak kazançlarıyla benzerlik arz etmektedir. Kooperatifler üyelerine iki tür ödeme yapmaktadırlar. Birincisi; kooperatif üyelerinin yönetim gideri olarak ödedikleri paralardan dönem sonunda artan kısmın üyelere geri ödenmesidir. Risturn olarak bilinen bu ödemeler, gider karşılığı niteliğinde olduğu için gelir vergisine tabi değildir. İkincisi ise kooperatiflerin yıl içerisinde yaptıkları faaliyetlerden doğan kar paylarının üyelere dağıtılmasıdır. Bu ikinci kar dağıtımı GVK m.94’e göre menkul sermaye iradı olarak GVK m.75 hükmü çerçevesinde %15 oranında stopajla vergilendirilmektedir.

Söz konusu fonun fazla vermesi durumunda tekafül katılımcılarına yapılacak bakiye iadesi hem katılımcıların dönem başında yapmış oldukları anapara ödemesinden hem de tekafül fonunun faizsiz mali yatırım araçlarında (sukuk vb.) işletilmesi nedeniyle elde edilen yatırım gelirinden oluşabilmektedir.

Kısaca, sigortalıların katkılarıyla oluşan fonun yatırım araçlarına yönlendirilmesi durumunda, tekafül katılımcılarına dönem sonunda yapılacak bakiye iadesinin tümünün gelir vergisinin konusunun dışında olduğunu iddia etmek vergisel anlamda doğru olmayacaktır. Örneğin katılımcının sene başın-

da 1000 TL prim (katkı) ödediği durumda, tekafül operatörü dönem boyunca söz konusu 1000 TL'yi faizsiz mali yatırım araçlarında değerlendirdiğini ve 50 TL gelir elde ettiğini düşünelim.

Böyle bir durumda, bakiye iadesinin iki kısımda incelenmesi, katılımcılara yapılacak iadelerin anaparalarına (yukarıda zikredilen 1000 TL) denk gelen tutarın herhangi bir vergiye tabi tutulmadan *prim iadesi* olarak düşünülerek katılımcılara iade edilmesi, buna karşın, tekafül fonunun yönetilmesi kapsamında faizsiz mali yatırım araçlarından elde edilen ve söz konusu bakiye iadesinin ikinci kısmını oluşturan yatırım gelirlerinden (yukarıda zikredilen 50 TL) katılımcılara dağıtılacak tutarların ise menkul sermaye iradı uyarınca gelir vergisine tabi tutulması gerektiği düşünülmektedir.

4.2- Katılım Sigortacılığının Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Karşısındaki Durumu

BSMV, bankaların ve sigorta şirketlerinin sundukları hizmetler karşılığında kendi lehlerine aldıkları paralar üzerinden alınan bir vergidir.²⁷ Tekafül fonunu yöneten şirketin sigorta şirketi olması nedeniyle, sunulan hizmetler karşılığında şirketin kendi lehine aldığı paralar BSMV'nin konusunu oluşturmaktadır.

BSMV ile ilgili temel sorun ise, bakiye iadesi durumunda BSMV matrahının azalıp azalmayacağıdır. Kanun'un 33'üncü maddesi, BSMV oranının kambiyo işlemlerinde binde bir, diğer işlemlerde %15 olduğu; ancak Bakanlar Kurulunun bu oranı bankalar arası mevduat muameleleri, bankalar ile 28/7/1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan aracı kurumlar arasındaki borsa para piyasası muameleleri ve diğer banka ve sigorta muameleleri için ayrı ayrı veya birlikte %1'e, kambiyo muamelelerinde ise sifıra kadar indirmeye ve yukarıdaki oranları aşmayacak şekilde yeniden tespit etmeye yetkili olduğu belirtilmiştir.

Bu maddenin verdiği yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu birçok işlemde BSMV oranını belirlemiştir. Bu kapsamda, hali hazırda *sigorta şirketlerince lehe alınan paralar üzerinden %5 BSMV* uygulanmaktadır.²⁸

Bakiye iadesi durumunda, ilgili poliçe kapsamında BSMV matrahı olarak kesilen poliçe tutarı esas alınmaktadır. Örneğin, dönem başına 1000 TL'lik prim ile tekafül kapsamında satın alınan poliçe üzerinden %5 BSMV alınmaktadır.

Katılım sigortalarında kesilen poliçe üzerinden BSMV hesaplanması hukuki açıdan sorunlu bir sonuç doğurmaktadır. Vergi idaresinin uyguladığı sistem, katılım sigortacılığı anlayışının dışındaki diğer sigorta poliçeleriyle aynıdır. Katılım sigortacılığı sisteminin dışındaki BSMV matrahının kesilen poliçe tutarı olması doğrudur. Zira sigorta şirketinin "lehe aldığı para" kesilen poliçe tutarıdır. Oysa katılım sigortacılığında kesilen poliçeden hasara aktarılan kısmın ayrılması ve sadece bu tutar üzerinden BSMV kesilmesi gerekmektedir. Zira hasara ve masraflara ayrılan kısmın dışındaki anapara ve anapara getirisi para yatıran kişiye iade edildiği için bu kısmın BSMV'ye konu olmaması gerekir.

Örneğin, 1000 TL'lik poliçe için dönem sonunda 100 TL'lik bakiye iadesi yapılması ve söz konusu 100 TL'nin 80 TL'sinin anaparadan 20 TL'sinin ise anapara getirisinden (sukuk vb.) kaynaklandığı durumda, söz konusu poliçenin BSMV matrahının (yani katılım sigortacısı tarafından *lehe alınan paranın*) artık 1000 TL değil 920 TL²⁹ olduğu, ve katılımcıların da artık 50 TL değil 46 TL³⁰ BSMV ödenmesi gerektiği düşünülmektedir.

²⁷ BSMV gider vergileri kanunu içerisinde hizmet vergileri başlığı altında 28. Madde ile 33.maddeler arasında düzenlenmiştir.

²⁸ 2008/13459 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1998/11591 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.

²⁹ Anaparanın 80 TL'lik kısmı bakiye iadesine konu olduğundan sadece bu tutarın BSMV matrahının tespitinde indirilmesi gerekmektedir; (920TL: 1000TL-80TL)

³⁰ 920 TL'nin %5'i.

4.3- Katılım Sigortacılığının Kurumlar Vergisi Karşısındaki Durumu

Türkiye’de faaliyet gösterecek sigorta şirketleri ile reasürans şirketlerinin anonim şirket veya kooperatif şeklinde kurulmuş olması şarttır.³¹ Bu sebeple kurumlar vergisi mükellefidirler. Kurumlar vergisi, safi kurum kazancı üzerinden alınmaktadır. Safi kurum kazancı bulunurken brüt kazançtan kanunda sayılan giderler indirilmektedir. KVK’nın 8. maddesinde kurum kazancının tespitine yönelik olarak hasılatından indirilebilecek giderler sayılmıştır. Aynı maddede sigorta şirketlerine yönelik olarak;

“....

e) *Sigorta ve reasürans şirketlerinde bilanço gününde hükmü devam eden sigorta sözleşmelerine ait olup, aşağıda belirtilen teknik karşılıkların*

indirim konusu yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. Madde metninde de açıkça belirtildiği gibi, sigorta şirketlerince ayrılan teknik karşılıklar vergi matrahından düşülebilmektedir. Bu teknik karşılıklar e fıkrasının alt bentlerinde aşağıda gösterildiği gibi sıralanmaktadır;

- 1) *Muallak hasar ve tazminat karşılıkları;*
- 2) *Kazanılmamış prim karşılıkları;*
- 3) *Hayat sigortalarında matematik karşılıklar;*
- 4) *Dengeleme karşılığı;*

Bu dört karşılığa ilave olarak, *ikramiye ve indirimler karşılığı* ile *kazanılmamış primler karşılığı* da sigortacılık mevzuatı kapsamında teknik karşılıklar arasında sayılmıştır.

Kısaca, teknik karşılıklardan *“ikramiye ve indirimler karşılığı”*, sigortacılık mevzuatına göre teknik karşılıklar arasında sayılmasına karşın, vergi mevzuatında kurum kazancından indirilebilecek giderler arasında yer almamaktadır.

Katılım sigortacılığında bakiye iadesi, tekafül şirketleri tarafından bilanço döneminde *“ikramiye ve indirimler karşılığının”* altında gösterilmektedir.³² Mevcut uygulamada, katılım sigortacıları da konvansiyonel sigortacılar gibi ayırmış oldukları *“ikramiye ve indirimler karşılığını”* kurum kazancından düşmemektedirler. İşte bu husus, katılım sigortacılığında kurumlar vergisi açısından tartışma konusu teşkil eden bir diğer alandır.

Bu noktada iki alternatif çözüm söz konusudur. Sadece katılım sigortacılığına özel bir düzenleme ile artan bakiyenin, kurumlar vergisi matrahından indirilmesine imkan tanınması ya da katılım/konvansiyonel sigorta ayırımına gidilmeden, tüm ikramiye ve indirimler karşılığının kurum kazancından indirilebilecek tutarlar arasında sayılmasıdır.

Birinci seçeneğe yönelik olarak, KVK’nın “indirilecek giderler” başlıklı 8’inci maddesinin 1’inci fıkrasının d bendinde yer alan *“Katılım bankalarınca katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları.”* hükmüne, *katılım sigortacılığınca dönem sonu oluşan ve sigortalılara dağıtılan her türlü fazlalık* ifadesinin eklenmesi düşünülebilir. Ancak, ikinci seçeneği dikkate alacak şekilde, bir başka ifadeyle, katılım/konvansiyonel sigorta ayırımına gidilmeden tüm ikramiye ve indirimler karşılığının kurum kazancından indirilebilmesinin hakkaniyete ve devlet politikasına daha uygun olduğu düşünülmektedir.

Bilindiği üzere, faizsiz finansman araçları (örneğin, katılım sigortacılığı) dünyada son yıllarda önemli gelişmeler göstermekte olup, ülkemiz açısından da finansal piyasaların çeşitlendirilmesi ve derinlik kazandırılması bağlamında yakından takip edilmektedir.

³¹ 3.6.2007 tarihli ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 3’üncü maddesinin 1’inci fıkrası.

³² Metin Sarıaslan, Sigorta Muhasebesi, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 382.

Bu itibarla, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) ve 64'üncü Hükümet Programının temel hedefleri arasında "*faizsiz finansman araçlarının geliştirilmesi*" hedefi sayılmaktadır. Bu kapsamda, faizsiz finansın geliştirilmesi ve bu alanda gerekli koordinasyonun sağlanması hedeflerine uygun olarak, 15.12.2015 tarihli ve 2015/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile birlikte "*Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu*" ihdas edilmiştir.

Söz konusu Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu ilk toplantısını 10.03.2016 tarihinde gerçekleştirmiş olup, ilk toplantıda alınan kararlar arasında "*faizsiz finans ürünlerinin diğer finansal araçlarla uyumlu vergilendirme konusunun ele alınması*" yer almaktadır.³³

Bu kararda belirtilen "*diğer finansal araçlarla uyumlu vergi*" ifadesi dikkat çekmektedir. Bu itibarla, "ikramiye ve indirimler karşılığı" açısından sadece katılım sigortacılığına yönelik düzenleme yapmak yerine, "ikramiye ve indirimler karşılığının" konvansiyonel ve katılım sigortacılığının her ikisinde de kurumlar vergisi matrahından düşülmesine yönelik düzenleme yapılması, "*diğer finansal araçlarla uyumlu vergi*" ifadesi açısından daha uygun bir düzenleme olacaktır.

Tablo 3: İkramiye ve İndirimler Karşılığı

<i>İkramiye ve İndirimler Karşılığı (Milyon TL)</i>	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Reasürör payı ve devreden karşılık düşüldükten sonra şirket gelirinden indirilecek net tutar</i>	1,3	6,9	2,0	-0,4	23,6

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Tablo 3'de 2011-2015 dönemi itibarıyla sigorta ve emeklilik şirketleri tarafından ayrılan "ikramiye ve indirimler karşılığı" gösterilmekte olup, 2015 yılında bu tutarda önemli düzeyde artış görülmektedir. Bu artışın arkasındaki temel nedenin son dönemde katılım sigortacılığı ürünlerinde, katılım sigortacılığı yapan şirketlerin sayısında ve katılım sigortacılığı tarafında üretilen primlerde yaşanan artışlar olduğu söylenebilir. Bu artış trendi dikkate alınarak, "*ikramiye ve indirimler karşılığının*" da kurum kazancından indirilebilecek giderler arasında sayılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

5- SONUÇ

Karşılıklı yardımlaşma ve gönüllü katkı esaslarına dayalı sigorta yöntemi olan katılım sigortacılığı sisteminde, tekafül fonuna ilişkin masrafların karşılanmasından sonra söz konusu havuzda bir fazlalık olması durumunda, bu fazlalığın fona yaptıkları katkılar oranında katılımcılara geri ödenmesi (bakiye iadesi), katılım sigortacılığının temel prensipleri arasında yer almaktadır.

GVK açısından, söz konusu bakiyenin sigortalılara iadesi durumunda, bakiye iadesinin gelir vergisine tabi olup olmadığı hususu tereddütlere yol açmaktadır. İfade edildiği üzere, bir gelirin vergiye tabi tutulması için GVK'da sayılan yedi gelir unsurundan birine girmesi gerekmektedir.

Bakiye iadesinin iki kısımda incelenmesi, katılımcılara yapılacak iadelerin *anaparalarına* denk gelen tutarın herhangi bir vergiye tabi tutulmadan *prim iadesi* olarak düşünülerek katılımcılara iade edilmesi, buna karşın, söz konusu fonun yönetilmesi kapsamında *faizsiz mali yatırım araçlarından elde edilen yatırım gelirlerinin ise*, GVK m. 94'te yazılı iştirak hisselerinden doğan kazanç hükümlerine uygun "*kar payı*" niteliğinde olduğundan, %15 oranında vergilendirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

³³ <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Duyuru-Listesi-Sayfasi>, , Erişim tarihi: 05 Haziran 2016.

- YILMAZ F. A., (2014). Bir Sigortacılık Modeli Olarak Tekafül ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. Hazine Müsteşarlığı. (Hazine Uzmanlığı Yayınlanmamış Yeterlik Tezi)

Mevzuat

- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu www.gib.gov.tr
- 6802 Sayılı Gider Vergileri Kanunu www.gib.gov.tr
- 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu www.gib.gov.tr
- 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu www.mevzuat.gov.tr
- 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu www.mevzuat.gov.tr
- 2008/13459 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı www.mevzuat.gov.tr
- 1998/11591 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı www.mevzuat.gov.tr
- Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik www.mevzuat.gov.tr
- 15.12.2015 tarihli ve 2015/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi www.resmigazete.gov.tr

İnternet siteleri

- <http://www.aaofii.com/> Erişim: 25/06/2016
- <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Duyuru-Listesi-Sayfasi> Erişim: 03/06/2016
- http://www.neova.com.tr/iade_sistemi/index.php?page=sss Erişim: 03/06/2013
- www.tsb.org.tr Erişim: 05/06/2016